

Rouvoet en Balkenende hielden het begrip consequent uit het regeerakkoord – en Bos was het er mee eens

‘Ze zijn niet toe aan individualisering’

Interview Herman Wijffels

Informateur over de formatie.

Van onze correspondent
Jan Tromp

WASHINGTON Jan Peter Balkenende en André Rouvoet hebben elke verwijzing naar het maatschappelijk belang van individuele ontplooiing uit het regeerakkoord geschrapt. Dat zegt oud-informateur Herman Wijffels in zijn eerste interview na de kabinetsformatie.

Het regeerakkoord omvat 53 bladzijden. Nergens is aandacht

gevraagd voor individualisering als kenmerkende ontwikkeling in de Nederlandse samenleving.

Wijffels: ‘Ik moet bekennen dat het geen toeval is. Het begrip heeft in allerlei teksten gestaan, maar is consequent geschrapt.’

Door wie?
‘Dat zeg ik niet.’

Was u het ermee eens?
‘Nee, ik beschouw individualisering als een belangrijke sociale kracht van deze tijd. Maar er zijn nogal wat mensen die individualisering zien als een aspect van te loorgang, van verloedering. Die hebben nog niet in de gaten dat

verantwoordelijkheid voor het geheel een logisch volgende stap is in een cultuur van individualisering.’

Ik neem aan dat u deze opvatting hebt uitgedragen en verdedigd?
‘Zeker. Laat ik zeggen dat mijn betoog niet bij allen in het gezelschap resoneerde.’

Bij twee van de drie resoneerde het niet.

‘Ja, zo is dat. Mijn opvatting is dat individualisering in principe ontwikkeling is van het bewustzijn. Zo

Herman Wijffels
Foto ANP

beschouwd is het niet logisch om ervan uit te gaan dat het uitloopt op losbandigheid en onverschilligheid. Het logische vervolg is dat een beter ontwikkeld persoonlijk bewustzijn leidt tot aanvaarding van meer verantwoordelijkheid voor het geheel. Dat resoneerde dus niet.’

Maar wat is ‘resoneren’? Begrepen Balkenende en Rouvoet u niet of bestond er ideologische weerzin tegen uw logica?

‘Laat ik zeggen: ze zijn er niet aan

toe. In die achterbannen van hun bestaat heel sterk een negatieve duiding van individualisering.’

Herman Wijffels wilde individualisering in het regeerakkoord krijgen, maar stuitte op onwil

‘Ik heb het gelaten. Ik ben ook pragmatisch. Het doel staat voorop. In zekere zin kan het me niet zo erg veel schelen hoe we daar komen.’

Begrijp ik goed dat Balkenende en

Rouvoet de individualisering uit de teksten konden schrappen zonder protest van de derde aan tafel?

‘Die derde zat er, geloof ik, in belangrijke mate vergelijkbaar in.’

Er is één moment in het hele regeerakkoord waarop individuele rechten aan de orde zijn, namelijk waar het recht geregeld wordt van de individuele ambtenaar om te weigeren homo’s te trouwen.

Wijffels: ‘Nu ja, oké, wat wil je? In die kringen was het een hot item. Er moest iets over worden opgeschreven. Laat ik dit zeggen: het was niet het onderwerp waarmee ik het grootste rapport had.’

het Vervolg: ‘Wolfowitz of ik’